

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті проведено теоретичний аналіз категорії економічної стабільності, розкрито її природу, сутність та значення у формуванні стратегій подальшого розвитку складних економічних систем. На сонові теоретичного узагальнення, у статті запропонована авторське бачення категорії «економічна стабільність».

Ключові слова: економічна стабільність, рівновага, структура, капітал, корисність, ціна, конкуренція.

Алямкин Р. В. Теоретический анализ экономической стабильности через призму экономической безопасности банковского сектора экономики Украины.

В статье проведенный теоретический анализ категории экономической стабильности, раскрыта ее природа, сущность и значение в формировании стратегии дальнейшего развития сложных экономических систем. На основе теоретического обобщения в статье предлагается авторское виденье категории «экономическая стабильность».

Ключевые слова: экономическая стабильность, равновесие, структура, капитал, полезность, цена, конкуренция.

Alyamkin R. V. The Theoretical Analysis of Economic Stability through the Prism of Economic Security of the Banking Sector in Ukraine.

The theoretical analysis of the category of economic stability have been conducted, its nature, essence and role within the process of formation of strategies of further development of complex economic systems have been defined. On the basis of theoretical generalization, there have been developed the authors' view of the category «economic stability».

Keywords: economic stability, balance, structure, capital, utility, price competition.

Економічна стабільність визначається як головна ціль при формуванні стратегій розвитку багатьох країн світу, а їх уряди несуть відповідальність за формування економічної стабільності. Однак, доцільність стратегії спрямованої на забезпечення економічної стабільності сформувала безліч питань, відповіді на які економічною наукою ще не сформовано. Підтвердженням цьому факту є розвиток глобальних фінансових криз, які завдали удару по економіках більшості країн світу.

Найбільш відчутні економічні втрати зазнали «периферійні країни», до числа яких, до речі, відносять і Україну. Така ситуація викликає необхідність формування нової концепції економічного розвитку і здатність категорії «економічна стабільність» грати визначальну роль у формуванні нового економічного світогляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що поняття економічної стабільності використовується досить часто. Однак, зміст цього поняття часто носить суперечливий характер, тому він потребує подальшої систематизації поглядів з метою уніфікації цього поняття.

Відповідно проведення наукової роботи має ґрунтуватися на дослідженнях вчених, які присвятили свої наукові доробки цій проблемі. На нашу думку фундаментальне значення мають наступні дослідження таких авторів, а саме О. В. Ареф'єва, Г. Б. Клейнера, В. Л. Тамбовцева, Р. М. Качалова, С. В. Мочерного, Л. М. Вороновича, Н. Л. Любченко, Ю. М. Пахомова, В. М. Геєця, та інших.

Метою статті є теоретичне дослідження категорії економічної стабільності, визначення її сутності, встановлення змісту та визначення меж її застосування.

Забезпечення стабільності національної економіки вважається одним з головних чинників досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку України. Відповідно категорія «економічна стабільність» визначає гостру необхідність теоретичного аналізу цієї категорії та її значення у економічному житті як господарюючих суб'єктів, так і країни в цілому.

Термін «стабільність» (лат. *stabilis*) запозичений з природничих наук, де він означає стійкий стан, здатність до тривалого існування, збереження в часі. На практиці точність його визначення досягається завдяки виділенню окремих видів стабільності. Ця категорія потребує ретельної градації, оскільки у економічній літературі існує багато думок щодо її застосування. Стабільність асоціюється з порядком, незмінністю, рівновагою, стійким функціонуванням, тощо [1].

Стабільність – це здатність системи функціонувати, не змінюючи власну структуру, перебувати у стані рівноваги та збалансованості, такий стан має бути незмінним у часі [2].

Економічний словник визначає економічну стабільність як наявність співвідношення у пропорціях попиту та пропозиції, рівних та однаково вигідніших умов торгівлі для всіх учасників ринку, які мають рівний доступ до необхідної інформації, а самі ринкові умови є прозорими та не створюють бар'єрів для входу на такий ринок [3].

В. М. Ячменьова, досліджуючи роботи економістів-класиків встановила, що вони розробили основу теорії стабільності, сформулювавши низку фундаментальних принципів, які є актуальними і сьогодні, до таких можна віднести наступні:

- запорукою стабільності є рівновага економічної системи (рівновага попиту та пропозиції, кейнсіанська модель доходів та витрат, монетаристська модель ринкової рівноваги, тощо);
- стан стабільності як і рівноваги, не може бути постійним явищем, він періодично змінюється на нестабільний стан;
- існує низка дестабілізуючих чинників, які за тим чи іншим ступенем впливу діють на стабільність економіки [4, с. 96].

Продовження нашого дослідження неможливе без вивчення наявного літературного надбання, що створено науковцями, які присвятили свої дослідження темі економічної стабільності.

Таблиця 1.

Сутність економічної стабільності.

Автори	Визначення
1	2
О. І. Барановський	Економічна стабільність – це збалансований стан економічної системи, за якого відсутня тенденція до змін [5].
В. М. Ячменьова	Економічна стабільність – це поняття описує стан системи на певний момент часу, а показник «рівень стабільності системи» говорить про її рухливість та визначає рівень змін. Стабільність забезпечує наявність сукупності властивостей та стійких відносин об'єкта дослідження, або сукупності характеристик, які мають місце у системі у даний момент [4].
А.В. Перетяцько	Економічна стабільність – це результуюча характеристика, а її показником виступає рівень економічної стабільності. В процесі підприємницької діяльності можливими є негативні наслідки нетривалого характеру, хоча вони через певний проміжок часу можуть стати каталізаторами стабілізації та створення потужних передумов стабільного розвитку [6].
В. А. Сумін	Економічна стабільність – це стан економічної системи, яка повинна бути збалансованою і розвиток якої здійснюється на основі зрівноважування двох різноспрямованих факторів (наприклад: попит і пропозиція, витрати і дохід). Рівновага може бути нестійкою – короткочасною, і стійкою – тривалою. Також під станом стабільності розуміється здатність економічної системи, що наразилася на несприятливе відхилення за межі її припустимого значення, повернутися у стан рівноваги за рахунок власних ресурсів, позик, перепрофілювання виробництва, тощо [7].
Н.В. Шандова	Економічна стабільність – це такий стан, що формується під впливом двох чинників. Перший і визначальний чинник – економічне зростання. Другий чинник описує адекватний стан внутрішнього та зовнішнього середовища економічної системи, тобто, її економічну рівновагу [8].
Г.А.Севрюкова	Соціально-економічна стабільність – це стійкий стан соціально-економічної системи, який забезпечує їй функціонування та розвиток, вчасно змінюючи застарілі економічні та соціальні форми новими, які відповідають змінам суспільних потреб у внутрішньому та зовнішньому середовищі країни [9].

Узагальнюючи проведений теоретичний аналіз сутності економічної стабільності, слід відмітити, що більшість авторів пояснюють цю категорію через використання таких категорій, як економічний стан, незмінність структури, збалансованість та рівновага. Однак, розглядаючи визначення сутності

економічної стабільності, деякі автори [10, 11, 12] роблять певну логічну помилку, вважаючи, що дана категорія формується через економічне зростання. На нашу думку, економічне зростання призводить до порушення збалансованості економічної системи, а відповідно і до втрати рівноваги, що по своїй суті є визначенням нестабільності.

Необхідно враховувати, що стабільність має суб'єктивну приналежність до певної економічної системи, оскільки описує її об'єктивні можливості функціонування. Тому, на нашу думку, економічна стабільність – це характеристика (сукупність специфічних властивостей) економічної системи, що відображає її здатність до збереження показників функціонування на незмінному рівні.

Для розкриття наведеного визначення використаємо абстрактний приклад ринкової рівноваги між попитом та пропозицією на товар X. Відповідно на певний момент часу (t_0) сформована ціна (p_0), за якою споживачі готові придбати визначену кількість товару (q_0). У відповідності до запропонованих вище визначень параметри ціни та кількості мають бути незмінні у певному часовому періоді. Тепер розглянемо стратегії поведінки учасників ринку, умовно їх поділивши на виробників – власників капіталу та споживачів. Відповідно маємо дві різноспрямовані стратегії направлені на забезпечення економічного раціоналізму.

Отже перша стратегія, є економічне зростання або основна стратегія кожного окремого власника капіталу. Більш того, кожний окремий власник капіталу протистоїть іншим капіталам, що проявляється в суперництві між капіталами за джерело його зростання – додатково створену вартість [13, с. 34].

К. Маркс стверджував, що перегони за додатковою вартістю є внутрішньою тенденцією капіталу, яка породжується за рахунок дії інших капіталів. Такі перегони змушують власника змінювати структуру свого капіталу, порушуючи межі правильної пропорції, а головне вимагають постійного руху вперед. Внутрішня природа капіталу розкривається лише при наявності конкуренції, яка відображає суттєве значення капіталу. Конкуренція проявляється і реалізується в процесі взаємодії багатьох капіталів, є внутрішньою тенденцією для капіталу, обумовленою зовнішньою необхідністю. Капітал існує і може існувати лише при наявності множини інших капіталів, а його самовизначення проявляється у їх взаємодії [14, с. 395-396].

Враховуючи, що капітал є фундаментом ринкових відносин, то маємо стратегію власника капіталу спрямовану на постійну зміну структури ринкової пропозиції. У нашому двох-факторному прикладі власник капіталу змінює або ціну з рівня p_0 до рівня p_1 , або кількість пропонованого товару з q_0 до рівня q_1 . Результатом має стати максимально можливий приріст розміру капіталу, а отже його стратегія спрямована на максимізацію показників ефективності.

Друга стратегія – стратегія споживача, яка ґрунтується на суб'єктивній оцінці потреби у відповідному товарі. Тому споживач готовий заплатити за товар так звану ціну попиту – максимальну ціну, вище за яку попит не відбудеться оскільки у покупця обмежена платоспроможність. У відповідності до першого закону Госсена [15] інтенсивність дії потреби при поступовому задоволенні зменшується, а отже і цінність кожного наступного товару буде знижуватися.

Визначення оптимальної стратегії споживача можна розкрити через другий закон Госсена [15]. Споживач досягає максимум задоволення, якщо він розподіляє власні кошти з метою придбання оптимального набору товарів. Відповідно до цього закону збільшення ціни будь-якого товару при незмінних цінах на інші товари та доходу призводить до зміни структури граничної корисності від споживання товару та його ціни. Зниження граничної корисності свідчить про зменшення попиту на відповідний товар, а отже якщо споживач у момент t_0 задовольнив свої потреби за рахунок купівлі певної кількості товару q_0 , то у момент t_1 ціна на рівні p_0 не буде задовольняти споживача за рахунок зниження граничної корисності.

Таким чином, учасники ринкових відносин мають дві різноспрямовані стратегії. А отже так чи інакше у наступний період часу t_1 точка рівноваги зміниться, що призведе до економічної нестабільності. Оскільки зміниться структуру попиту та пропозиції, відбудеться переміщення точки рівноваги, що ставить питання про збалансованість попиту та пропозиції.

Ми не ставимо питання про доцільність використання категорії стабільності для відображення сформованої дійсності, а лише розглядаємо чи адекватно її застосовувати у динамічному навколишньому середовищі. Така динаміка, у нашому прикладі, ґрунтується на певних закономірностях природи капіталу та закону спадної граничної корисності.

М. Д. Кондратьєв зазначав, що економічна дійсність динамічна за своєю суттю. Економічні процеси відзначаються значним варіюванням, але в той же час вони можуть набувати стабільного характеру, начебто наближуючись до статичного стану. Однак, вони ніколи не перебувають у такому стані постійно, оскільки не буває абсолютного спокою у фізичному розумінні. Відповідно існує тільки динаміка явищ. У той же час, з метою дослідження економічної дійсності можна використовувати

принципи статичної теорії. Тобто, розглядаючи економічну дійсність в умовах незмінного статичного стану можна з'ясувати закономірності встановлення зв'язків між елементами економічного життя. Розкриття відповідних зв'язків дає можливість покращити розуміння навколишніх процесів, особливо, якщо прийняти до уваги те, що при зміні економічного життя його елементи не можуть знаходитись в статичному стані, але інколи вони демонструють певну стабільність. Однак, статична теорія неспроможна з'ясувати зміни економічних елементів, а також механізми та напрями цих змін. Тому для повного розкриття економічної дійсності потрібно використовувати як методи статичної, так і методи динамічної теорії, які дають можливість в комплексі розкрити основні умови зміни процесу розвитку економічних систем [16, с. 16–17].

Продовжуючи свою думку Н. Д. Кондратьєв, зазначає, що Шумпетер, Парето, Юровский та інші приймаючи по суті статистику як умовний методологічний спосіб дослідження економічної дійсності у той же час вважають статичні явища за реальність та протипоставлять статистику явищ їх динаміці. Як приклад у перших своїх роботах Шумпетер, а далі Парето та інші стверджують, що статика явищ є фотографія економічної дійсності у визначений момент. Однак невизначеність поняття моменту призводить до невизначеності поняття про статистику. Далі ці автори зазначають, що у дійсності ті чи інші явища наближаються до статичного стану. Як приклад, наводять єдиний курс фондової біржі. Ці приклади, у відповідності до вищезазначеного, самі по собі правильні, однак трактувати їх необхідно досить обережно. Оскільки стабільність курсів цінних паперів та інших явищ економічного життя досить відносна, тому що вона більш-менш мінлива та непостійна. Ці явища тільки нагадують картину статичного стану. Втім для того щоб у дійсності вивчати ці явища як статичні, ми повинні зовсім відволіктись від тих змін, що можуть або вже на них впливають і таким чином перейти від існуючої дійсності до уявного статичного стану [16].

Статична точка зору досліджує явища економічної дійсності по за межами процесів їх зміни і розглядає у нерухомому (непорушному) стані рівноваги елементів. Однак, для того щоб перейти до з'ясування такого стану рівноваги незмінних елементів та їх зв'язків статична точка зору може методологічно оперувати коливаннями елементів. Проте така теорія може оперувати цими варіаціями не для того, щоб досліджувати реально динамічні процеси та їх закономірності по суті, а лише для того щоб показати, що ці варіації елементів призводять до необхідного стану рівноваги, який фактично і досліджувався.

Саме стабільність є тією «фотографією» економічної дійсності на певний момент часу, без урахування тих тенденцій, що сформували відповідний стан. На нашу думку, ігнорування внутрішніх тенденцій і зосередження уваги лише на певному стані створює передумови до появи економічних криз.

Звичайно вивчення стабільності не можливо без зазначення часу, однак у даному випадку час слугує лише точкою відліку, на яку проводиться зріз інформації про стан об'єкту дослідження. Такі дані будуть свідчити про стабільність або її відсутність. Тобто показники, що були обрані, дають певний інформаційний масив, який покаже чи досяг об'єкт дослідження запланованої рівноваги, збалансованості та збереження структури елементів. Однак, такий зріз не показує ті тенденції, які відбуваються у проміжку між часовими періодами. Більш того аналіз таких інформаційних зрізів у досить великому масштабі показує не про зміну рівня рівноваги, а про зміну суб'єктивного сприйняття рівня стабільності.

Для прикладу, структура банківських активів складається з цінних паперів, вартість яких у більшості випадків визначається на основі ринкового курсу, що був встановлений в останній день звітного періоду (місяць, квартал, або рік). Якщо ринкова вартість цінних паперів змінилася, то банк має провести коригування балансової вартості свого портфелю цінних паперів. Ми розглянемо ситуацію лише з зменшенням ринкової вартості, відповідно банк змушений переоцінити балансову вартість свого портфелю, а на відповідну суму зменшення ціни має нарахувати резерви за активними операціями. Як правило, нарахування резервів веде до зменшення обігових коштів, а відповідно є не бажаним для банківської установи. Зазвичай банк спроможний скоригувати ринковий курс до потрібного рівня шляхом спекуляції на ринку (купівля-продаж невеликого обсягу цінних паперів). У результаті таких дій банк отримує ринковий курс у відповідності з попереднім рівнем, що забезпечує структуру його активів «сталю», ринкову рівновагу «не змінною», а фінансові показники «збалансованими». Відповідно така банківська установа буде вважатися стабільною.

Але чи відповідає таке значення стабільності реальному стану речей? Відповіддю на це запитання є здатність передбачити вірогідність тенденцій зміни напрямів коливання цін. Однак, теорія економічної стабільності ігнорує такі тенденції і приймає лише як даність кінцеве вираження встановленої вартості активів. На нашу думку, бажання акцентувати свою увагу при розробці управлінських рішень лише на

стабільність як кінцевий стан економічної системи, без врахування внутрішніх тенденцій розвитку, призводить до фінансових потрясінь і обумовлює зародження економічних криз.

У нашій роботі ми намагалися розкрити сутність економічної стабільності, розкрити ті аспекти, які не входять до меж її застосування. Звичайно методично можна розширювати цю категорію, однак, тоді вона втратить своє природне значення, а це в свою чергу призведе до ряду логічних помилок у побудові нових концепцій подальшого розвитку економічних систем.

На нашу думку, при розробці стратегій економічного розвитку доцільніше застосовувати більш динамічні категорії, які будуть спрямовані на вирішення не лише стратегічних завдань, а здатні надати достатній інструментарій управління основними тенденціями розвитку економічної системи.

Більш того економічна думка має переходити від використання статичних моделей до більш складніших та значно змістовніших динамічних теорій, що враховують не лише класичні фактори господарської діяльності, а також і дійсно обмежений ресурс часу.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія : у 3 т. / [за ред. С. В. Мочерного, Л.М. Вороновича]. – К. : Академія, 2000. – 952 с.

2. Стабільность // Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>

3. Стабільность // Словарь по экономической теории, 2004 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vocable.ru/dictionary/862/word/stabilnost>

4. Ячменьова В. М. Економічна стабільність: сутність та форми вияву / В. М. Ячменьова // Економіка Менеджмент Підприємництво. – № 24 (II). – 2012. – С. 94 – 99.

5. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9.

6. Перетятко А. В. Етимологія категорії «економічна стабільність підприємства» / А. В. Перетятко // Комунальне господарство міст [Текст] : наук.-техн. зб., 2013. – С. 203 – 212.

7. Сумин В. А. Устойчивость системы управления предприятием в условиях экономической безопасности / В. А. Сумин // Материал международной научно- практической конференции. – Донецк : Дон НТУ, 2001. – С. 159 – 161.

8. Шандова Н. В. Управління процесами розвитку підприємств машинобудування / Н. В. Шандова // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 276 – 282.

9. Севрюкова Г. А. Социально-экономическая стабильность региона: реальность и перспективы [Електронний ресурс] / Г. А. Севрюкова. – Режим доступу: <http://inc.kursknet.ru/ecoforse.htm>

10. Романишин М. І. Економічна стабільність підприємства: сутність та її складові / М. І. Романишин, Н. О. Шпак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2009. – Вип. 19.10. – С. 248 – 253.

11. Азаренкова Г. М. Час як ключова ознака в узагальненні понять «стабільність» та «стійкість» / Г. М. Азаренкова, О. Г. Головка // Вісник УАБС. – 2009. – № 21(26). – С. 87 – 91.

12. Зеткина О. В. Об управлении устойчивостью предприятия [Електронний ресурс] / О. В. Зеткина. – Режим доступу: <http://www.conif.boom.ru/third/section3.htm>.

13. Тарануха Ю. В. Конкуренция: система и процесс : монография / Ю. В. Тарануха. – М. : «Дело и сервис», 2012. – 672 с.

14. Маркс К. Критика политической экономии. Экономические рукописи 1857–1861 гг. / К. Маркс. – М. : Политиздат, 1980. – Ч.1. – 564 с.

15. Основи економічної теорії: політекономічний аспект [Текст]: підручник для студентів економічних ВНЗ / Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко, Л. О. Каніщенко [та ін.]; ред.: Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко. – К. : Вища шк., 1994. – 559 с.

16. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: Избр. тр. / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 2002. – 767 с.

** Алямкін Роман Володимирович – кандидат економічних наук, докторант Університету банківської справи Національного Банку України.*